

Miten suomalaisten alkoholin käyttötilanteet ovat muuttuneet 2000-luvun alussa?

HELI MUSTONEN & PIA MÄKELÄ & PETRI HUHTANEN

Johdanto

Tämä artikkeli on toinen vuoden 2008 juomatapatutkimuksen aineistoa hyödyntävä julkaisu ja jatkoa samojen kirjoittajien Yhteiskuntapolitiikan kolmosnumeron artikkelille suomalaisten alkoholin käyttötapojen muutoksista (Mäkelä & al. 2009). Edellisessä artikkelissa tarkastelemme väestön alkoholinkäyttötavoissa ja niiden väestöryhmittäisessä jakautumisessa tapahtuneita muutoksia vuosien 2000 ja 2008 juomatapatutkimuksen aineistoja vertailemalla. Artikkelin alussa esitimme hahmotelman alkoholikulttuurin keskeisistä käsitteistä ja niiden välisistä suhteista. Ensimmäinen artikkelimme käsitteli ”alkoholin käyttötavat”-elementin kolmea osaa: käytön toistuvuutta, juotuja määriä ja juomalajeja. Nyt käsillä olevassa artikkelissa keskitymme käyttötavat -elementin neljänteen komponenttiin: alkoholin käyttötilanteiden ominaisuuksiin. Alkoholin käyttötapojen ja myös alkoholikulttuurien erottelujen kannalta on oleellista tietää, missä tilanteissa alkoholia käytetään ja miten paljon eri tilanteissa sitä tyypillisesti nautitaan. Tavoitteenamme on alkoholin käyttötilanteissa tapahtuneiden muutosten avulla tuoda lisävalaistusta alkoholitilanteen kehitykseen henkeä kohden lasketun kulutuksen kasvettua ennätystasolle 2000-luvun alussa.

Tässä artikkelissa kuvaamme alkoholin käyttötilanteiden ominaisuuksia vuosien 2000 ja

2008 juomatapatutkimusten käyttökerta-aineistojen avulla. Käyttökerta-aineistot sisältävät yksityiskohtaisia tietoja vastaajien viimeisimmistä alkoholin käyttökertoista. Artikkelissa käytämme tietoja haastattelua edeltäneen seitsemän päivän käyttökertoista. Alkoholin käyttökerta-aineistojen ominaana käyttöalueena on tutkia juuri niitä sosiaalisia tilanteita, joissa alkoholia käytetään. Käyttökertatietoja hyödyntävät tutkimukset ovat usein keskittyneet kuvaamaan sitä, miten käyttökerrat jakautuvat veren alkoholipitoisuuden, nautittujen juomien, viikonpäivien, juomispaikan ja seuran koon mukaan (esim. Simpura 1985, vrt. Paakkanen 1994). Tämä näkökulma antaa yleiskuvan suomalaisten alkoholin käyttökertojen ominaisuuksista mutta ei erityyppisten käyttökertojen ominaislaadusta juotujen määrien suhteen (Paakkanen 1994). On tärkeä tietää, millaiset käyttökerrat kulttuurissa ovat yleisiä ja mitkä harvinaisia, mutta alkoholipolitiikan ja haittojen ehkäisyn kannalta on myös tärkeää tietää, missä niistä on tyypillistä juoda vähän ja missä paljon. On myös kiinnostavaa tietää, johtuiko 2000-luvun alun kulutuksen kasvu siitä, että tietynlaisista tilanteista tuli aiempaa ”märempiä”, vai oliko niin, että ”märkyys” ei lisääntynyt, mutta tilanteita vain oli aiempaa enemmän.

Artikkelissa käyttämiemme juomatapatutkimuksien aineistojen keruuvuosien välillä väestön keskimääräinen alkoholin käyttö on lisääntynyt 17 prosentilla. Toisin kuin vähittäiskulutus, anniskelukulutus on pienentynyt vuosituhanen vaihteen jälkeen suhteellisesti ja myös absoluuttisesti. Sen osuus tilastoidusta alkoholin kulutuksesta laski 21 prosentista vuonna 2000 alle 15 prosenttiin vuonna 2008, ja samassa ajassa an-

Tutkimuksen rahoitukseen on osallistunut Suomen Akatemia (No. 118426). Kiitämme kahta nimetöntä refereeetä ja Esa Österbergiä kommentteista käsikirjoituksen aiempaan versioon.

niskelun määrä laski yli 14 prosenttia (Päihdetilastollinen vuosikirja 2001; Valvira 2009). Vähittäis- ja anniskelumyynnin määrien kehitys vastaa niiden hintojen kehitystä. Vuonna 2008 anniskelumyynnin nimellishinnat olivat yli 19 prosenttia ja reaali hinnat yli kolme prosenttia korkeammalla tasolla kuin vuonna 2000, kun taas alkoholin vähittäismyynnin nimellishinnat olivat vuonna 2008 neljä prosenttia ja reaali hinnat noin 17 prosenttia alemmalla tasolla kuin vuonna 2000.

Tässä artikkelissa etsitään vastauksia erityisesti neljään kysymykseen:

1) Kun henkeä kohti laskettu alkoholin kulutus on Suomessa 2000-luvulla lisääntynyt, kuinka paljon alkoholin käyttökertoja on tullut lisää ja ovatko kohtuukerrat vai humalakerrat lisääntyneet?

2) Onko alkoholin hinnan aleneminen merkinnyt arki juomisen lisääntymistä, vai juodaanko nyt vain useammin ja/tai enemmän viikonloppuisin?

3) Kun alkoholin vähittäishinnat suhteessa ravintolahintoihin alenivat, juodaanko nyt useammin ja/tai enemmän kotiympäristössä? Vuoden 2008 aineistolla katsotaan lisäksi, kuinka tavallisia ovat niin sanotut ”etkot” eli se, että ensin juodaan muualla ja sitten jatketaan anniskelupai-kassa.

4) Onko hinnan aleneminen merkinnyt yksin juonin lisääntymistä vai juodaanko nyt useammin ja/tai enemmän vain seurakerroilla? Kaikkia näitä kysymyksiä tarkastellaan erikseen miehillä ja naisilla sekä nuorilla ja vanhoilla.

Vuosien 2000 ja 2008 juomatapa-tutkimusten käyttökerta-aineistot

Vuoden 2000 juomatapatutkimuksessa haastateltiin 1932 suomalaista. Vastausprosentti oli 78. Vuonna 2008 haastateltiin 2725 henkilöä ja vastausprosentti oli 74. Haastatteluja varten oli poimittu edustavat otokset 15–69-vuotiaasta väestöstä. Tilastokeskuksen haastattelijat toteuttivat aineistojen tiedonkeruut joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta käyntihaastatteluina. Tutkimuksien toteutusta ja katoa on kuvattu edellisessä artikkelissamme (Mäkelä & al. 2009), ja yksityiskohtainen aineistokuvaus on esitetty muualla (Huhtanen & al. 2009).

Juomatapatutkimuksen erikoispiirteenä on ollut yksityiskohtaisten tietojen kerääminen alko-

holin käyttäjiksi määriteltyjen (haastattelua edeltäneiden 12 kuukauden aikana alkoholia vähintään puoli annosta nauttineiden) viimeisistä alkoholin käyttökertoista. Tämä artikkeli perustuu haastattelua edeltäneiden seitsemän päivän käyttökertojen tietoihin. Haastattelut tehtiin molempina vuosina syys–lokakuussa, joten nämä syysviikon alkoholin käyttökerrat ovat edustava otos suomalaisten alkoholinkäyttökertoista, sen arkisesta perustasosta, josta puuttuvat suuret vuotuisjuhlat ja lomakausi. Myyntitietojen mukaan syys–lokakuun alkoholin myynti on kuitenkin vain noin neljä prosenttiyksikköä alhaisempi kuin keskimääräinen kuukausikulutus, mutta toisaalta vain noin 80 prosenttia kesä–heinäkuun myynistä (Valviran julkaisemattomat tilastot). Syysviikon käyttökerrat voivat tyypiltään poiketa loma- ja juhla-ajan käyttökertoista. Viikkokartoitukseen tulleiden käyttökertojen määrä oli 2 161 vuonna 2000 ja 3 120 vuonna 2008.

Alkoholin käyttöympäristöstä kysyttiin vuosien 2000 ja 2008 tutkimuksissa eri tavoin. Vuonna 2000 haastateltavalta kysyttiin, mikä oli nauttimisen pääasiallinen paikka hänen oman näkemysensä mukaan. Vuonna 2008 kysyttiin, missä alkoholin nauttiminen tapahtui, ja jos paikkoja oli useampia, pyydettiin ilmoittamaan paikat aikajärjestyksessä. Seuraavassa kysymyksessä pyydettiin vastaajaa vielä nimeämään alkoholin nauttimisen pääasiallinen paikka. Jatkokysymyksellä mahdollistettiin eri vuosien käyttöympäristö-tietojen vertailtavuus.

Käyttökerran aikana saavutettu veren alkoholipitoisuus laskettiin käyttäen hyväksi käyttökerran aloitus- ja lopetusaikaa, käyttökerran aikana juoduksi ilmoitettua alkoholimäärää ja vastaajan painoa (Simpura 1985, 226).

Perinteisesti juomatapatutkimusten onnistumista on arvioitu vertaamalla haastattelutietojen perusteella laskettua alkoholin vuosikulutusta myyntitietojen mukaiseen kulutukseen. Tämän niin sanotun kattavuusprosentin mukaan alkoholinkulutusmäärien kartoitus onnistui vuosina 2000 ja 2008 yhtäläisesti, mikä parantaa vertailtavuutta: vuonna 2000 haastattelujen käyttökertatietoihin perustuva kulutus kattoi 31 prosenttia ja vuonna 2008 32 prosenttia myyntitietojen mukaisesta kulutuksesta.

Taulukoiden kuvailevia lukuja laskettaessa käytettiin painoja korjaamaan kadosta aiheutuneita vastaajajoukon väestöryhmittäisiä vinoumia (Mäkelä & al. 2009, 272–273). Kasvuprosentit las-

kettiin käyttökertojen lukumäärien keskiarvoista alkoholin käyttäjää kohti, jolloin väestömäärien vuosittainen vaihtelu, eri vuosien aineistojen kokoero tai ikäryhmien kokoero ei vääristänyt vertailuja. Tutkimusaineistoon sisältyvien alkoholin käyttökertojen lukumäärästä estimoitiin otantasuhteista lasketuilla korotuskertoimilla alkoholin käyttökertojen kokonaismäärä Suomessa seitsemän päivän ajalla. Artikkelin on kuvaileva ilman tilastollisia testejä, mutta keskeisiksi tuloksiksi raportoimme vain systemaattiset, usean prosenttiyksikön erot.

Tulokset

Käyttökertojen lukumäärä ja humala

Aineiston perusteella voitiin arvioida, että vuonna 2008 suomalaisilla oli syksyisen viikon aikana 4,3 miljoonaa alkoholin käyttökertaa, kun vuosituhannen vaihteessa niitä oli alle neljä miljoonaa. Miesten ja naisten osuuksissa kaikista käyttökertoista ei tapahtunut muutosta (taulukko 1). Kaikista seitsemän päivän käyttökertoista miesten osalle tulee kaksi kolmasosaa ja naisille yksi kolmasosa. Tulos toistaa vanhan tiedon: miehet käyttävät alkoholia useammin kuin naiset.

Käyttökertojen lukumäärä kasvoi kuudella prosentilla vuosien 2000 ja 2008 välillä (taulukko 2). Käyttökertojen lukumäärän kasvu keskittyi sekä miehillä että naisilla vanhimpaan ikäryhmään. Miesten vanhimmassa ikäryhmässä käyttökertojen lukumäärät kasvoivat kolmanneksella, nais-

ten 15 prosentilla. Miehillä ja naisilla muutoksen suunnat erosivat nuoremmassa ikäryhmässä. Raportoitujen juomiskertojen määrä laski miesten keskimmaisessa ja naisten nuorimmassa ikäryhmässä. Kaiken kaikkiaan miesten ja naisten vanhimpien ikäryhmien osuus käyttökertoista kasvoi ja nuorten väheni. Tämä vastaa ensimmäisen artikkelimme tulosta, jonka mukaan itse arvioitu vuotuinen alkoholin käyttötiheys kasvoi vanhimmassa ikäryhmässä voimakkaasti, mutta nuoremmilla ei lainkaan (Mäkelä & al. 2009).

Humalakertojen osuudessa kaikista syysviikon käyttökertoista tapahtui koko väestössä muuttaman prosenttiyksikön nousu vuosien 2000 ja 2008 välillä (taulukko 3). Ikäryhmittäiset muutokset sitä vastoin olivat huomattavat, erityisesti naisilla. Kun taulukosta 2 nähtiin, että käyttötilanteet vähenivät naisten nuorimmassa ikäryhmässä, paljastuu taulukosta 3, että vähentyminen ei koskenut yli promillen päihtymykseen johtaneita tilanteita. Humalakertojen osuus nousi nuorilla naisilla lähes kolmannekseseen, ja humalakertojen lukumäärä kasvoi voimakkaasti. Myös kahdessa muussa naisten ikäryhmässä humalakertojen lukumäärä lisääntyi voimakkaasti. Vanhimmassa ikäryhmässä humalakertojen lisäksi lisääntyivät myös vähäisemmän päihtymyksen kerat, kun keskimmaisessa ikäryhmässä ne vähenivät. Kaikkiaan naisten juomiskerrat muuttuivat vuosituhannen alussa rankemmiksi. Tämä näkyi myös huomattavana nousuna humalakulutuksen osuudessa kaikista naisten nauttimasta alkoholista. Vuonna 2008 naisten humalakerroilla kulut-

Taulukko 1. Seitsemän syyspäivän käyttökertojen lukumäärä aineistossa sukupuolen ja iän mukaan sekä kyseisen väestöryhmän painotettu osuus kaikista käyttökertoista vuosina 2000 ja 2008

Sukupuoli	Ikä	Käyttökertojen lukumäärä aineistossa		Väestöryhmän osuus kaikista käyttökertoista (%)	
		2000	2008	2000	2008
Naiset	15–29	196	233	8	7
	30–49	374	510	18	16
	50–69	252	465	11	14
Kaikki naiset		822	1 208	37	37
Miehet	15–29	257	335	13	12
	30–49	662	722	31	25
	50–69	420	855	19	27
Kaikki miehet		1 339	1 912	63	63
Kaikki		2 161	3 120	100	100

taman alkoholin osuus kaikesta naisten käyttökertoilla kuluttamasta alkoholista oli 42 prosenttia, kun vuonna 2000 humalakulutuksen osuus oli 26 prosenttia.

Miehillä ikäryhmittäiset muutoserot humalakertojen määrässä ja osuudessa olivat vähäisempiä kuin naisilla. Samoin kuin nuorilla naisilla miesten nuorimman ikäryhmän juomiskerrat rankkenivat: humalakertojen osuus nousi, ja niiden lukumäärä lisääntyi 17 prosentilla. Sitä vastoin miesten vanhimmassa ikäryhmässä käyttökerrat kevenivät suhteellisesti: alle promillen päihtymyksen kertojen lukumäärä lisääntyi 45 pro-

sentilla, kun humalakertojen määrä nousi seitsemällä prosentilla. Kaikista muista tarkastelluista väestöryhmistä poiketen miesten keskimmaisessä ikäryhmässä vähenivät sekä humalakerrat että vähäisemmän päihtymyksen kerrat yhtäläillä. Toisin kuin naisilla, miehillä humalakulutuksen osuus kaikesta käyttökertoilla nautitusta alkoholista ei juuri muuttunut (58 prosentista 57 prosenttiin).

Alkoholin käyttökertojen viikkorytmi

Taulukosta 4 nähdään, että suomalaisilla miehillä keskimäärin ja naisilla keskimäärin käyttökertojen lisääntyminen 2000-luvun alussa ei tuonut

Taulukko 2. Seitsemän syyspäivän käyttökertojen lukumäärä alkoholin käyttäjää kohti sukupuolen ja iän mukaan vuosina 2000 ja 2008, ja käyttökertojen keskiarvon kasvuprosentti

Sukupuoli	Ikä	Käyttökertoja alkoholin käyttäjää kohti		Kasvuprosentti* 2000–2008
		2000	2008	
Naiset	15–29	0,8	0,7	-9
	30–49	1,0	1,0	3
	50–69	0,9	1,0	15
Kaikki naiset		1,0	1,0	4
Miehet	15–29	1,2	1,2	2
	30–49	1,8	1,6	-9
	50–69	1,6	2,0	33
Kaikki miehet		1,6	1,6	7
Kaikki		1,3	1,3	6

* Laskettu pyöristämättömistä luvuista

Taulukko 3. Humalakertojen (haastattelutietojen perusteella arvioitu veren alkoholipitoisuus yli yhden promillen) osuus käyttökertoista vuosina 2000 ja 2008, ja humalakertojen ja muiden käyttökertojen kasvuprosentit

	Ikä	Humalakertojen osuus (%)		Käyttökertojen keskiarvon kasvu-% 2000–2008	
		2000	2008	Humalakerrat	Muut kerrat
Naiset	15–29	16	30	62	-26
	30–49	8	16	100	-11
	50–69	3	5	67	10
Kaikki naiset		9	14	63	-7
Miehet	15–29	36	41	17	-3
	30–49	22	22	-10	-9
	50–69	18	14	7	45
Kaikki miehet		24	22	0	11
Kaikki		18	20	14	3

muutosta alkoholin käyttökertojen viikonpäivien väliseen jakautumiseen. Molempina vuosina vajaa kolmannes kaikkien suomalaisten käyttökertoista ajoittui alkuviikkoon ja kaksi kolmannesta loppuviikkoon. Naisten käyttökertoista reilu neljännes oli arkikertoja, miesten käyttökertoista reilu kolmannes. Naisilla alkoholin nauttiminen arkipäivinä on siis edelleen suhteellisestikin harvinaisempaa kuin miehillä.

Edellisestä poiketen käyttökertojen viikkorytmissä tapahtui vuosituhaten alussa erisuuntaisia ikäryhmittäisiä muutoksia (taulukko 4). Etenkin naisten, ehkä myös miesten, nuorimmassa ikäryhmässä arkikertojen osuus laski, ja molemmissa myös arkikertojen lukumäärä laski. Näin nuorimmassa ikäryhmässä tapahtui siirtymistä arkikertoista viikonloppukertoihin. Myös naisten vanhimmassa ikäryhmässä viikkorytmin muutos oli samansuuntainen, eli viikonlopun käyttökerrat lisääntyivät, kun arkikertojen määrä pysyi ennallaan. Miesten vanhimmassa ikäryhmässä tilanne oli vastakkainen, eli alkuviikon käyttökerrat lisääntyivät viikonlopun kertoja nopeammin. Kaiken kaikkiaan vuosituhaten alkuun verrattuna vuonna 2008 nuorilla entistä suurempi osa käyttökertoista keskittyi viikonloppuun, kun taas varttuneilla miehillä kulutus levittäytyi aiempaa enemmän arkipäiviin.

Edellä tarkasteltiin, kuinka paljon toisaalta arkipäivien ja toisaalta viikonlopun käyttökerrat lisääntyivät vuosituhaten alussa. Taulukon 5 avulla

la voidaan arvioida, tapahtuiko samaan aikaan muutosta siinä, kuinka kosteita arkipäivien ja viikonloppupäivien käyttökerrat ovat. Alkuviikon käyttökertoista selvästi suurempi osa oli humalakertoja vuonna 2008 kuin vuonna 2000. Tämä päti kaikissa muissa ryhmissä paitsi varttuneilla miehillä, joilla arkikertojen ”kosteus” ei muuttunut, niitä vain oli entistä useammin (taulukko 4). Humalakertojen osuus viikonloppukertoista kasvoi naisilla kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä sekä nuorilla miehillä. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun alussa arkena juominen tuli kosteammaksi, eli humalajuominen levittäytyi arkipäiville kaikissa ryhmissä varttuneita miehiä lukuun ottamatta, ja naisten nuoremmassa ikäryhmässä myös viikonlopun käyttökerrat tulivat entistä kosteammiksi.

Juomisen ympäristö

Suomalaisten miesten ja naisten alkoholin käyttökertoista valtaosa tapahtuu kotiympäristössä, erityisesti omassa kodissa. 2000-luvun alun muutosten seurauksena kotiympäristöön sijoittuneiden käyttökertojen lukumäärä lisääntyi molemmilla sukupuolilla ja niiden osuus käyttökertoista nousi yli kolmeen neljännekseen (taulukko 6). Sitä vastoin suomalaisten käyttökerrat anniskelupaikoissa vähenivät ja niiden osuus kaikista miesten ja naisten käyttökertoista laski alle viidennekseen. Ikäryhmittäinen tarkastelu (tilan säästämiseksi taulukko V6 julkaistaan YP:n verkkosivuilla) paljasti, että anniskelupaikkakerrat vähenivät sekä naisten

Taulukko 4. Alkoholin käyttökertojen jakautuminen arkipäiville (ma-to) ja viikonloppuun (pe-su) vuosina 2000 ja 2008, ja arki- ja viikonloppukertojen lukumäärän kasvuprosentit vuodesta 2000 vuoteen 2008 sukupuolen ja iän mukaan.

Sukupuoli	Ikä	Arkikertojen osuus (%)		Viikonloppukertojen osuus (%)		Käyttökertojen keskiarvon kasvu-% 2000–2008	
		2000	2008	2000	2008	Arkikerrat	Viikonloppukerrat
Naiset	15–29	32	19	68	81	-46	5
	30–49	24	27	76	73	12	-5
	50–69	37	34	63	66	0	15
Kaikki naiset		29	28	71	72	-4	1
Miehet	15–29	34	31	66	69	-8	5
	30–49	36	34	64	66	-15	-9
	50–69	40	44	60	56	46	22
Kaikki miehet		37	38	63	62	9	4
Kaikki		34	35	66	65	5	2

että miesten kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä, kun ne lisääntyivät naisten vanhimmassa ikäryhmässä ja pysyivät ennallaan miesten vanhimmassa ikäryhmässä.

Alkoholin käyttökerrat muussa kuin koti- ja anniskeluympäristössä ovat Suomessa suhteellisen harvinaisia. Naisilla niiden lukumäärä laski, kun taas miehillä kohosi.

Tässä on syytä todeta, että vuosien 2000 ja 2008 aineistoissa alkoholin käyttökerran paikakakysymyksen vastausvaihdot poikkesivat, joten niiden luokittelua ei ole mahdollista tehdä täysin vertailukelpoiseksi. Kotiympäristön vastausvaihdot olivat samat molempina vuosina. Luokitteluerot koskevat jakoa anniskelupaikkoihin ja muuhun ympäristöön. Erot niissä eivät kuiten-

Taulukko 5. Humalakertojen (arvioitu veren alkoholipitoisuus yli yhden promillen) osuus alku- ja loppuviikon käyttökerroista vuosina 2000 ja 2008 sukupuolen ja iän mukaan

Sukupuoli	Ikä	Humalakertojen osuus, % Ma-to		Humalakertojen osuus, % Pe-su	
		2000	2008	2000	2008
Naiset	15–29	8	14	18	33
	30–49	4	14	9	16
	50–69	0	6	5	5
Kaikki naiset		4	11	9	16
Miehet	15–29	19	24	45	48
	30–49	10	13	29	26
	50–69	15	10	22	18
Kaikki miehet		13	13	30	28
Kaikki		10	12	22	23

Taulukko 6. Pääasialliset alkoholin käyttöympäristöt vuosina 2000 ja 2008 (% käyttökerroista), ja niissä tapahtuneiden käyttökertojen kasvuprosentit vuodesta 2000 vuoteen 2008 sukupuolen mukaan

	Naiset			Miehet		
	2000 %	2008 %	Käyttökertojen keskiarvon kasvu-%	2000 %	2008 %	Käyttökertojen keskiarvon kasvu-%
Kotiympäristö	73	77	6	74	78	11
oma koti	53	55		56	60	
toisen koti	13	14		8	11	
mökki	7	8		10	7	
Anniskelupaikka	22	19	-14	20	16	-22
Muu ympäristö	5	4	-20	5	6	57
yhteensä	100	100		100	100	

Anniskelupaikka vuonna 2000: Anniskelupaikka (ravintola, baari, terassi yms.); yleinen huvi- tai juhlapaikka (tanssilava, festari yms.)

Anniskelupaikka vuonna 2008: Ravintola, baari, terassi tai anniskelu lentokoneessa, laivassa tai junassa

Muu ympäristö vuonna 2000: Kulkuneuvo; työpaikka; ulkona rapussa, porttikäytävässä, kadulla, puistossa tms. ja muualla

Muu ympäristö vuonna 2008: Ulkona, rapussa tai kulkuneuvossa; muussa sisätilassa kuin yllä mainitussa

kaan vaikuta merkittävästi juomisen ympäristöä koskeviin tuloksiin.

Edellä todettiin, että suomalaisten kotiympäristöön sijoittuneet käyttökerrat selvästi lisääntyivät vuosituhaten alussa. Muuttuivatko ne samaan aikaan myös ”märemmiksi”? Taulukosta 7 näemme, että naisilla sekä kotiympäristöstä että anniskeluympäristöstä tuli vuosituhaten alun aikana kosteampi. Kotiympäristön ja anniskeluympäristön humalakertojen osuudet kasvoivat heillä noin kaksinkertaiseksi, mikä johtui humalakertojen osuuden huomattavasta kasvusta kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä.

Miehillä kotiympäristöstä tuli kosteampi vain nuorimmassa ikäryhmässä. Sukupuolet ja ikäryhmät erosivat myös anniskeluympäristön humalakertojen osuudessa tapahtuneissa muutoksissa. Miehillä anniskeluympäristön humalakertojen osuus laski selvästi, mikä puolestaan johtui huomattavasta laskusta miesten vanhimmassa ikäryhmässä. Kaiken kaikkiaan naisten ja miesten välinen ero anniskeluympäristön humalakertojen osuudessa supistui merkittävästi. On kuitenkin huomattava, että miehet edelleen juovat naisia useammin anniskelupaikoissa.

Julkisessa keskustelussa on esitetty väitteitä, että suuri osa anniskelupaikkaan tulijoista olisi pohjistanut tuloaan vähittäismyyntin kautta hankitulla hinnaltaan edullisemmalla alkoholilla. Vuodelta 2000 tietoa ei ole saatavissa, mutta vuoden 2008 aineistolla tarkastelimme, kuinka tavallisia ”etkot” eli alkoholin nauttiminen muus-

sa paikassa ennen anniskelupaikkaan siirtymistä ovat eri väestöryhmissä. Tarkastelu perustuu tietoihin kaikista käyttökerran juomispaikoista ja niiden aikajärjestyksestä. Kävi ilmi, että ”etkot” ovat hyvin yleisiä nuorilla, mutta eivät harvinaisia vanhemmissakaan ikäryhmissä (taulukko 8). Puolta nuorten miesten ja naisten ravintolakerroista oli pohjustettu kotiympäristössä tai muualla ennen anniskelupaikkaan siirtymistä, keskiikäisten miesten ravintolakerroista joka neljännellä ja varttuneiden miesten ja naisten ravintolakerroista joka kymmenennellä oli nautittu alkoholia jo ennen anniskelupaikkaan saapumista.

Juomisseura

Miesten yksinjuomiskerrat lisääntyivät huomattavasti vuosituhaten alussa (taulukko 9). Naisilla yksinjuomiskertojen osuus käyttökerroista pysyi vajaassa kymmenessä prosentissa, miehillä osuus nousi viidennekseen. Yksinjuomiskerrat lisääntyivät kaikissa miesten ikäryhmissä, mutta erityisesti vanhimmassa ikäryhmässä (tilan säästämiseksi ikäryhmittäisten lukujen taulukko V9 julkaistaan YP:n verkkosivuilla). Naisilla yksinjuomiskerrat vähenivät vanhimmassa ikäryhmässä, mutta lisääntyivät keskimmaisessä ikäryhmässä.

Naisten yksinjuomiskerroilla ei juuri esiintynyt humalajuomista vuonna 2000 (taulukko 10), ja vuoteen 2008 mennessä humalakertojen osuus niissä nousi merkittäväksi vain keskimmaisessa ikäryhmässä. Molempina vuosina miehillä joka kymmenes yksinjuontikerta oli humalakerta.

Taulukko 7. Humalakertojen osuus koti- ja anniskeluympäristössä sukupuolen ja iän mukaan vuosina 2000 ja 2008 (% ao. ympäristön käyttökerroista)

Sukupuoli	Ikä	Humalakertojen osuus			
		Kotiympäristö		Anniskeluympäristö	
		2000	2008	2000	2008
		%	%	%	%
Naiset	15–29	13	26	13	36
	30–49	9	15	6	24
	50–69	1	5	7	6
Kaikki naiset		7	13	10	21
Miehet	15–29	33	40	41	43
	30–49	20	19	33	30
	50–69	14	15	36	12
Kaikki miehet		21	21	38	28
Kaikki		16	18	27	27

Muista miesten ikäryhmistä poiketen vanhimmassa ikäryhmässä humalakertojen osuus yksinjuontikerroista väheni 2000-luvun alussa.

Pari-käyttökertojen (kaksin puolison tai seurustelukumppanin kanssa) osuus käyttökertoista kasvoi vuosituhanen alussa molemmilla sukupuolilla ja nousi yli kolmannekseen käyttökertoista vuonna 2008 (taulukko 9). Parikerrat lisääntyivät lähes kaikissa naisten ja miesten ikäryhmissä (tilan säästämiseksi taulukko V9 julkaistaan YP:n verkkosivuilla). Vuonna 2008 nuorten naisten käyttökertoista noin joka viides oli pari-

Taulukko 8. Anniskelukertojen osuus, joiden aikana oli juotu alkoholia jossain muussa ympäristössä ennen anniskelupaikkaan siirtymistä (% kaikista käyttökertoista, joiden kuluessa nautittiin alkoholia anniskelu-ympäristössä) sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2008

		Anniskelukertojen osuus, jolloin oli juotu alkoholia ennen anniskelupaikkaan siirtymistä, %
Naiset	15–29	50
	30–49	13
	50–69	10
Kaikki naiset		27
Miehet	15–29	51
	30–49	24
	50–69	11
Kaikki miehet		30
Yhteensä		30

kerta, nuorilla miehillä noin joka kahdeksas, vanhimmassa naisten ja miesten ikäryhmässä kaksi viidestä käyttökerrasta oli pari-käyttökerta.

Pari-käyttökertojen lisääntyessä vuosituhanen alussa naisilla humalakertojen osuus niistä kasvoi, kun taas miehillä humalakertojen osuus väheni. Erityisesti nuorten naisten paritilanteet ”kostuivat”: vuoden 2000 aineistossa nuorilla naisilla ei ollut paritilanteissa (n = 196) yhtään humalakertaa, kun vuonna 2008 niitä oli seitsemän prosenttia.

Muu seura -käyttökerrat vähenivät vuosituhanen alussa molemmilla sukupuolilla sekä suhteellisesti että absoluuttisesti (taulukko 9). Muu seura -käyttökerrat ovat yleisimpiä nuorten alkoholin käyttötilanteita: vuonna 2008 noin kolme neljässtä nuorten juomistilanteesta oli muu seura -käyttökerta.

Muu seura -käyttökertojen vähetessä niistä tuli entistä ”märempiä” naisten kaikissa ikäryhmissä, erityisen selvästi nuorimmissa ikäryhmissä. Esimerkiksi vuonna 2000 nuorten naisten muussa seurassa tapahtuneista käyttökertoista joka viides oli humalakerta, kun vuonna 2008 humalakertoja oli jo yli kolmannes. Myös nuorilla miehillä humalakertojen osuus seurakerroista nousi. Muista ryhmistä poiketen miesten vanhimmassa ikäryhmässä humalakertojen osuus seurakerroista laski.

Kaiken kaikkiaan vuosituhanen alussa käyttökertoissa tapahtui siirtymistä pari-käyttökertoihin ja miehillä myös yksinjuontikertoihin. Naisilla sekä paritilanteet että muut seuratilanteet muuttuivat aiempaa ”märemmiksi”.

Taulukko 9. Alkoholin käyttökertojen jakautuminen seuran mukaan vuosina 2000 ja 2008 (% käyttökertoista), ja käyttökertojen kasvuprosentit vuodesta 2000 vuoteen 2008 sukupuolen mukaan

	Naiset			Miehet		
	2000 %	2008 %	Käyttökertojen keskiarvojen kasvu-%	2000 %	2008 %	Käyttökertojen keskiarvojen kasvu-%
Seura						
ei seuraa (yksin)	9	9	0	15	19	39
kaksin puolison tai seurustelukumppanin kanssa	28	36	30	29	34	32
muu seura	62	55	-7	56	47	-5
Yhteensä	100	100		100	100	

Keskustelu

Tämän artikkelin tavoitteena oli tutkia, mitä tapahtui suomalaisten alkoholinkäyttökertoille vuosien 2000 ja 2008 välillä väestön keskekulutuksen lisääntyessä 17 prosentilla, ja miten muutokset näkyivät miehillä ja naisilla sekä eri ikäryhmissä.

Juomatapatutkimuksen käyttökerta-aineistot osoittavat alkoholin käyttökertojen lisääntyneen Suomessa. Käyttökerrat lisääntyivät erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä. Tämä vastaa ensimmäisen artikkelimme tulosta, jonka mukaan vastaajien oma arvio vuotuisesta alkoholin käyttötiheydestä kasvoi vanhimmassa ikäryhmässä, mutta nuoremmilla ei lainkaan (Mäkelä & al. 2009). Aiemmassa artikkelissamme esittämämme yksinkertaisten analyysien tulokset viittaavat siihen, että alkoholin käyttökertojen lisääntymisessä vanhemmissa ikäryhmissä ei ole kyse vain määrän ikäpolven ikääntymisestä ja kuivan ikäpolven siirtymisestä 15–69-vuoden ikävälän ulkopuolelle, vaan yli 50-vuotiaat ovat nyt 2000-luvulla lisänneet kulutustaan, kun aiemmat sukupolvet vähensivät sitä samassa iässä.

Varttuneella ikäpolvella on tyypillisesti enemmän vapaa-aikaa kuin työ- ja perhe-elämän ”ruuhkavuosia” kokevalla ikäpolvella. Nykyinen varttunut ikäpolvi on myös tottunut viettämään vapaa-aikaansa ja sosiaalista elämäänsä lasin ääressä. 2000-luvun alussa heillä on ollut tähän paremmat taloudelliset mahdollisuudet, mi-

kä on johtanut alkoholin käyttökertojen lisääntymiseen. He ovat noudattaneet vuosikymmenien tutkimushavainnoista johdettua taloudellisen saatavuuden mallia, jonka mukaan taloudellinen saatavuus on keskeinen kulutustasoa ohjaava tekijä (Bruun & al. 1975).

Varttuneet käyttäytyivät odotusten mukaisesti. Poikkeuksellisia olivat nuoremmat ikäluokat, joiden alkoholin käyttötilanteet eivät oleellisesti lisääntyneet taloudellisen saatavuuden parantuessa. Nuoria koskevista tutkimustuloksista voi lukea orastavaa alkoholikulttuurin muutosta maltillisempaan suuntaan, kun nuorilla vuoden 2004 alkoholin hinnan alennukset eivät pysäyttäneet suotuisaa kehitystä: raittiuden lisääntymistä ja humalakulutuksen vähentymistä (Rimpelä & al. 2007; Ahlström & al. 2008). Käyttökerta-aineistomme kuitenkin osoittivat, että nuorilla (15–29-vuotiaat) juuri humalakerrat ovat lisääntyneet ja muut kerrat jopa vähentyneet. Nuorten alkoholin kulutuksen muutosten taustalla vaikuttavista tekijöistä kaivataan lisätutkimusta.

Esitimme myös kysymyksen, ovatko suomalaisten käyttökerrat nyt ”märempiä” kuin vuosituhannen alussa? Aineistomme osoittavat, että naisilla käyttökerrat ovat aiempaa ”märempiä”, mutta miehillä tilanne on pikemminkin päinvastainen. Naisilla humalakerrat lisääntyivät voimakkaasti kaikissa ikäryhmissä, kun vähäisempään päihtymykseen johtaneet kerrat jopa vähentyivät. Miehillä humalakerrat lisääntyivät vain nuorimmassa ikäryhmässä ja heilläkin

Taulukko 10. Humalakertojen osuus yksinjuomiskerroista ja seurakerroista sukupuolen ja iän mukaan vuosina 2000 ja 2008 (% ao. käyttökertoista)

Sukupuoli	Ikä	Yksin		Kaksin puolison tai seurustelukumppanin kanssa		Muussa seurassa	
		2000 %	2008 %	2000 %	2008 %	2000 %	2008 %
Naiset	15–29	0	7	21	35
	30–49	0	18	5	9	9	18
	50–69	0	0	4	5	5	6
Kaikki naiset		0	11	4	6	12	19
Miehet	15–29	10	8	24	13	43	49
	30–49	7	11	15	12	29	30
	50–69	15	9	9	11	32	24
Kaikki miehet		9	10	14	12	34	34

.. Käyttökertoja ryhmässä alle 30

suhteellisesti vähemmän kuin nuorilla naisilla. Naisten lisääntynyt humalajuominen tuli esiin kaikissa juomistilanteiden tyypeissä, ja se näkyi myös voimakkaana nousuna naisten humalatilanteissa kuluttaman alkoholin osuudessa. Alkoholia on pidetty miehisyuden symbolina (Paakkanen 1994). Naisten humalajuomisen lisääntyminen puhuu sen puolesta, että humala ei ole enää miesten reviiriä. Muutos kertoo yhteiskunnan liberalisoitumisesta suhtautumisessa naisten alkoholin käyttöön. Vuosituhanen vaihteeseen mennessä sukupuolten välinen ero raittiudessa hävisi, kun molemmilla sukupuolilla yhdeksän kymmenestä todettiin alkoholin käyttäjäksi (Mustonen & al. 2001). Uudella vuosituhanella naiset ovat vapaampia päättämään myös tavoista käyttäen alkoholia, ja aiempaa useammin kuvaan mukaan tulevat myös humalakokemukset. Sukupuolet samankaltaistuvat alkoholin käytössä. Alkoholin hinnan alentuminen on edesauttanut tätä kehitystä. On kuitenkin muistettava, että kaiken kaikkiaan naiset nauttivat alkoholia harvemmin ja huomattavasti vähemmän kuin miehet (Mäkelä & al. 2009). Lisäksi naisten humalakin voi olla kokemuksellisesti toisenlainen kuin miesten (Paakkanen 1994; Törrönen 2005).

Varttuneilla miehillä alkoholin käyttötilanteet tulivat suhteellisesti vähemmän ”märiksi”, kun heillä vähäisemmän päihtymyksen kerrat lisääntyivät humalakertoja enemmän. Tähän tulokseen on voinut osaltaan vaikuttaa vakavasti alkoholiongelmaisten vanhempien miesten jääminen aineiston ulkopuolelle. Vakavat alkoholihaitat ovat lisääntyneet juuri vanhemmissa ikäryhmissä (Herttua & al. 2007). Vakavasti alkoholiongelmaisten poisjäänti ei kuitenkaan riitä selittämään humalakertojen vähenemistä varttuneilla miehillä kaiken tyyppisissä alkoholin käyttötilanteissa.

Tapahtunut käyttökertojen lisääntyminen ei muuttanut miesten ja naisten alkoholin käyttökertojen jakaantumista arkipäiville ja viikonloppuun. Tämän muuttumattoman yleiskuvan takaa paljastui kuitenkin erisuuntaisia ikäryhmittäisiä muutoksia. Nuorten juomiskerrat keskittyivät aiempaa enemmän viikonloppuun. Varttuneilla miehillä alkoholin käyttökerrat taas levittäytyivät kasvavassa määrin alkuvuikon päville.

Myös humalajuomisen jakautumisessa viikon päville tapahtui ikäryhmittäisiä muutoksia. Naisilla ja nuoremmilla miehillä humalajuomista on entistä enemmän arkipäivinä. Nuoremmilla myös viikonloppukerrat tulivat ”märemmiksi”.

Näiden ikäryhmittäisten muutosten taustalla voi olla juomatapojen väestöryhmittäistä eriytymistä, esimerkiksi koulutuksen mukaan (vrt. Mäkelä & al. 2009).

Alkoholin käyttökertojen lisääntyminen ja niiden levittäytyminen entistä suuremmassa määrin myös arkipäiville sekä korkea kulutustaso luovat pohjaa pitempiaikaisen säännöllisen alkoholin käytön aiheuttamien haittojen jatkuvalle lisääntymiselle. Suomessa alkoholiehtoisten maksasairauksien väestöön suhteutettu kasvu on ollut huomattavasti nopeampaa kuin alkoholin kulutuksen kasvu (Karlsson 2009, 24). Osa syynä tähän lienee se, että meillä aiemmin oli vallitsevampana juomatapa, jossa alkoholin käyttö keskittyi harvoihin kertoihin rasittaen maksaa vähemmän kuin yleistymässä oleva säännöllinen kulutus.

Juomatapatutkimuksen käyttökerta-aineistot osoittavat kotiympäristön vahvistaneen asemaansa suomalaisten alkoholin käyttökertojen tapahtumapaikkana vuosituhanen alussa. Samaan aikaan anniskelupaikkakerrat vähenivät sekä miehillä että naisilla. Aineistomme tiedot käyvät yksiin alkoholin myyntitietojen kanssa: Vuodesta 2000 vuoteen 2008 anniskelukulutuksen osuus tilastoidusta alkoholin kulutuksesta laski 21 prosentista alle 15 prosenttiin (Päihdetilastollinen vuosikirja 2001; Valvira 2008).

Suomalaisten käyttökertojen entistä vahvempi kohdistuminen kotiympäristöön on edellä mainitun taloudellisen saatavuuden mallin mukainen. Vähittäismyyntihinnat olivat vuonna 2008 neljä prosenttia alemmalla tasolla kuin vuonna 2000, kun taas vastaavasti anniskeluhinnat olivat yli 19 prosenttia korkeammalla tasolla (Jääskeläinen & Ruuth 2009). Nuoret ovat muita tarkasteltuja väestöryhmiä vähävaraisempia, joten heillä suhteellisen yleinen alkoholin nauttiminen muualla ennen anniskelupaikkaan siirtymistä on myös tämän taloudellisen saatavuuden mallin mukaista.

Kotiympäristöön sijoittuneiden käyttökertojen lisääntyessä naisilla ja nuoremmilla miehillä niistä tuli myös entistä kosteampia. Alkoholin käytön lisääntyminen kodeissa vastaa tietoja poliisin lisääntyneistä kotihälytyksistä: vuonna 2008 poliisilla oli yli 86 000 kotihälytystä, kun vuonna 2001 niitä oli yli 55 000 (Poliisin vuosikertomukset 2005 & 2008). Piilorikollisuutta koskevat tutkimustulokset viittaavat siihen, että poliisi kutsutaan mahdollisesti helpommin apuun, kun alkoholi on mukana tapahtumissa (Kivivuori 2005, 44–45).

Nuorilla aikuisilla anniskelupaikoissa tapahtuvat alkoholin nauttimiskerrat ovat yleisempiä kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Nuoremmilla naisilla humalatilanteet anniskeluympäristössä lisääntyivät voimakkaasti. Se näyttäisi olevan vastoin edellä mainittua taloudellisen saatavuuden mallia. Voi olla, että ravintolatilanteet ovat niin oleellisia nuorempien naisten sosiaalisuudessa (ks. Törrönen 2005), että taloudelliset seikat jäävät, ainakin ajoittain, toissijaisiksi heidän alkoholin käyttöönsä ohjaavana tekijänä.

Pariskuntien keskinäiset alkoholin käyttökerrat ovat lisääntyneet, se liittyyne kotiympäristössä tapahtuneiden käyttökertojen lisääntymiseen. Miehillä myös yksinjuomiskerrat ovat lisääntyneet. Miehillä muut seurakerrat ovat erityisen ”märkiä” ja naisillakin nykyään enenevässä määrin.

Humalajuomisen vähäisyys naisten yksinjuomiskerroilla on yllättävä. Tulos voi osittain olla seurausta alkoholitutkimuksille tyypillisistä mitausongelmista. Voi olla, että yksinjuomiskertojen suuret kulutusmäärät erityisen mieluusti salataan, koska tunnetusti Suomessa yksin juominen katsotaan alkoholiongelmien oireeksi (Simpura 1985; vrt. Demers & Bourgault 1996; Törrönen 2005). Haastattelutilanteessa suurten kertamäärien paljastaminen yksinjuomiskerroilta voi olla naisille haastavampaa kuin miehille, ja tämä on voinut jopa johtaa suurempia kertamääriä yksin juovia naisia kieltäytymään koko haastattelusta. Päiväkirja-aineistojen pohjalta on voitu todeta, että (nuorten) naisten suhde juomiseen on jännitteisempi kuin (nuorten) miesten ja (nuorilla) naisilla ”suhde runsaaseen juomiseen värityy viimeistään jälkiarvioinneissa filterillä häpeä” (Törrönen 2005). Vanhemmilla, tiukemmassa moraalililmastossa varttuneilla naisilla häpeäfilteri voi olla vielä voimakkaampi kuin nuorilla naisilla (vrt. Haarni & Hautamäki 2008).

Käyttökerta-aineistojen rajoituksia

Joitakin aineistojen puutteita ja rajoituksia on syytä tuoda esiin tulosten tulkinnan yhteydessä. Näitä juomatapatutkimuksien käyttökerta-aineistojen rajoituksia on käsitelty tähänkin tutkimukseen soveltuvilta osilta aiempien vuosien käyttökerta-aineistoihin perustuvassa julkaisussa (Simpura 1985, 78). Haastattelutietoihin perustuva aineisto on monessa suhteessa rajallinen.

Kuvauksen tarkkuutta rajoittaa vastaajien taipumus unohtaa ja salailla alkoholin käyttöönsä. On mahdotonta arvioida, kuinka suuri osa piiloon jäävästä kulutuksesta johtuu kertakulutussäärien tietoisesta tai tiedostamattomasta aliarvioimisesta ja kuinka suuri osa kokonaisten käyttökertojen unohtamisesta tai salaamisesta. Kertakulutussäärien (ja siten humalan) aliraportointi liepee todennäköisempää niiden tilanteiden osalta, joissa suuret kulutusmäärät yleisesti koetaan arveluttaviksi, kuten esimerkiksi yksinjuontikerroilla. Haastattelua edeltäneen seitsemän päivän käyttökertoja koskeviin tietoihin unohtamisen vaikutus ei liepe kovin suuri. Silti seitsemän päivän tiedoilla saatiin katetuksi vain kolmannes myyntitietojen mukaisesta kulutuksesta.

Aineistojen ongelmana on myös vastaajien valikoituminen. Jo otosmäärittelyssä laitoksissa asuvat alkoholin suurkuluttajat rajautuivat aineistosta pois. Marginaalissa elävät henkilöt, joille ei löytynyt osoitetta eikä puhelinnumeroa, jäivät myös tavoittamatta. Kaikilta niiltä osin kuin samoilla taustatekijöillä varustetut poisjääneet poikkeavat mukaan tulleista alkoholin käyttönsä suhteen, käyttämämme analyysipainot eivät ole korjanneet valikoitumisen vaikutusta aineistosta saatuihin tuloksiin.

Loppupäätelmät

2000-luvulla alkoholin keskikulutus on lisääntynyt, mutta mitä on tapahtunut suomalaisten alkoholin käyttötilanteille? Tutkimuksemme osoitti naisten humalakulutuksen lisääntyneen huomattavasti kaikissa alkoholin käyttötilanteissa ja humalakulutuksen osuuden naisten kuluttamasta alkoholista kasvaneen huomattavasti. Vanhemmilla miehillä tapahtunut alkoholin käyttötilanteiden leviäminen arkipäiville ennakoii suomalaisten alkoholihaittojen rakenteessa tapahtuvaa muutosta ja pitempiäaikaisen säännöllisen alkoholin käytön aiheuttamien haittojen jatkuvaa lisääntymistä. Tutkimuksemme mukaan alkoholin käytössä sukupuolten välillä on tapahtunut ikäryhmittäistä eriytymistä. Mistä tämä kertoo, se jää tulevien tutkimuksien selvitettäväksi. Omalta osaltaan tutkimuksemme taas kerran osoittaa taloudellisen saatavuuden merkitsevyyden alkoholin kulutusta ohjaavana tekijänä.

KIRJALLISUUS

- AHLSTRÖM, SALME & METSO, LEENA & HUHTANEN, PETRI & OLLIKAINEN, MINNA: Missä nuorisoryhmissä päihteiden käyttö on vähentynyt? Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 2007. Yhteiskuntapolitiikka 73 (2008):1, 73–83
- BRUUN, KETTEL & EDWARDS, GRIFFITH & LUMIO, MARTTI & MÄKELÄ, KLAUS & PAN, LYNN & POPHAM, ROBERT E. & SCHMIDT, WOLFGANG & SKOG, OLE-JØRGEN & SULKUNEN, PEKKA & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholipolitiikka. Kansanterveydellinen näkökulma. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1975
- DEMERS, ANDRÉE & BOURGAULT, CHANTAL: Changing society, changing drinking: solitary drinking as a non-pathological behaviour. *Addiction* 91 (1996): 10, 1505–1516
- HAARNI, ILKA & HAUTAMÄKI, LOTTI: Ikääntyvät juomatavat. Elämäkokemus ja muuttuva suhde alkoholiin. Helsinki: Gaudeamus, 2008
- HERTTUA, KIMMO & MÄKELÄ, PIA & MARTIKAINEN, PEKKA: Differential trends in alcohol-related mortality: a register-based follow-up study in Finland 1987–2003. *Alcohol and Alcoholism* 42 (2007): 5, 456–464
- HUHTANEN, PETRI & HOKKA, PÄIVI & MÄKELÄ, PIA: Juomatapatutkimus 2008: aineistokuvaus. Avauksia 16. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL), 2009
- JÄÄSKELÄINEN, MARKE & RUUTH, PAULA: Alkoholijuomien hintakehitys 2008. Tilastoraportti 12: 2009, Suomen virallinen tilasto ja Hinnat ja kustannukset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitost, 2009
- KARLSSON, THOMAS (toim.): Suomen alkoholiolot 2000-luvun alussa. Kulutus, haitat ja politiikka. Raportti 15. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitost, 2009
- KIVIVUORI, JANNE: Nuoret rikoksen tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Teoksessa: Kivivuori, Janne & Salmi, Venla: Nuorten rikoskäytäytyminen 1995–2004. Julkaisuja 214. Helsinki:

- Oikeuspoliittisen tutkimuslaitos, 2005
- MUSTONEN, HELI & MÄKELÄ, PIA & METSO, LEENA & SIMPURA, JUSSI: Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001) 3: 265–276
- MÄKELÄ, PIA & MUSTONEN, HELI & HUHTANEN, PETRI: Suomalaisten alkoholin käyttötapojen muutokset 2000-luvun alussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009): 3, 268–289
- PAAKKANEN, PIRJO: Suomalaisten juomiskertojen ominaisuudet vuosina 1976 ja 1992. *Alkoholipolitiikka* 59 (1994): 3, 163–174
- POLIISIN VUOSIKERTOMUS (Vuosikerrat 2005 ja 2008). Helsinki: Sisäasiainministeriö, Poliisiosasto
- PÄIHDETILOSTOLLINEN VUOSIKIRJA 2001: Alkoholi ja huumeet. Suomen virallinen tilasto ja Sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 2001
- RIMPELÄ, ARJA & RAINIO, SUSANNA & HUHTALA, HEINI & LAVIKAINEN, HANNA & PERE, LASSE & RIMPELÄ, MATTI: Nuorten terveystapatutkimus 2007. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2007. Sosiaali- ja terveystministeriön selvityksiä 2007: 63. Helsinki: Sosiaali- ja terveystministeriö, 2007
- SIMPURA, JUSSI (toim.): Suomalaisten juomatavat: Haastattelututkimuksien tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 35. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985
- SIMPURA, JUSSI: Tyypillisen syysviikon juomiskerrat. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat: Haastattelututkimuksien tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 35. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985
- TÖRRÖNEN, JUKKA: Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 5, 488–506
- VALVIRA: Tilastot, 2008, http://www.sttv.fi/tilastot/tilastot_frameset.htm.

ENGLISH SUMMARY

Heli Mustonen & Pia Mäkelä & Petri Huhtanen: How have drinking situations changed in Finland in the early 2000s? (Miten suomalaisten alkoholin käyttötilanteet ovat muuttuneet 2000-luvun alussa?)

Per capita alcohol consumption increased by 17% in Finland from 2000 to 2008. At the same time, consumption on licensed premises as a proportion of total recorded consumption dropped from 21% to less than 15%, which reflected changes in price levels. The removal of travellers' quota restrictions on the import of alcohol from EU countries in 2004 has also increased imports of alcoholic beverages to homes.

This article looks at how drinking situations have changed in Finland from 2000 to 2008. The focus is on four questions:

- 1) As per capita alcohol consumption has increased in

Finland during the 2000s, to what extent has the number of drinking occasions increased, and have moderate or binge drinking occasions increased?

- 2) Have lower alcohol prices brought an increase in drinking during weekdays, or do people now just drink more often and/or larger quantities during weekends?
- 3) When alcohol retail prices dropped compared to prices on licensed premises, did people start to drink more often and/or larger quantities at home?
- 4) Has the drop in alcohol prices increased drinking alone, or do people now drink more often and/or larger quantities only when they are drinking in company? All these questions are addressed separately for men and women and for younger age groups and older age groups.

To answer these questions, we use data from the 2000

and 2008 drinking habits surveys. Both datasets were collected in the autumn in face-to-face interviews with the population aged 15–69 years. In 2000 the number of respondents was 1,932 (response rate 78%), in 2008 the figure was 2,725 (response rate 74%). Detailed information was collected on the most recent drinking occasions for those people who said they had consumed alcohol during the past 12 months. This article is based on data for drinking occasions occurring during the seven days preceding the interview (the total number of drinking occasions in 2000 was 2,161 and in 2008 3,120).

The number of drinking occasions per drinker during one week increased by 6% from autumn 2000 to autumn 2008. Among both men and women the increase in drinking occasions was sharpest in the oldest age groups (50–69). In younger age groups, by contrast, there was no marked increase in the number of drinking occasions. Among older men, a growing proportion of drinking occasions occurred early in the week, whereas the drinking occasions of young men and women became even more concentrated in week-ends than previously. The home remains the most popular drinking venue for Finnish people: in 2008 more than three in four drinking occasions among both men and women took place in their own or somebody else's home. Drinking on licensed premises, on the other hand, decreased among both men and women. The increase in the number of drinking occasions in the home is probably related to the growing number of those drinking occasions in which couples drink together and in which men drink alone.

The number of binge drinking occasions (blood alcohol content higher than 1.0 per mille) as a proportion of all drinking occasions during the autumn week increased by a few percentage points. Women's drinking occasions in 2008 were heavier than in 2000, whereas among men the opposite was true. Among women binge drinking occasions increased sharply in

all age groups, but the number of drinking occasions leading to milder inebriation decreased. Among men, binge drinking occasions increased only in the youngest age group (15–29), and even here the increase was less pronounced than in women. Women's increased binge drinking was evident in all types of drinking occasion, and this was reflected in a sharp increase (from 26% in 2000 to 42% in 2008) in the amount of alcohol consumed by women in binge drinking situations as a proportion of their total alcohol consumption during the week. This increase in women's binge consumption follows a longer-term trend and reflects the growth of more liberal attitudes in society towards women's drinking. Men's and women's drinking habits have shown a tendency to converge in Finland. Nonetheless women still drink less often and significantly less than men.

The results of this study can be interpreted from the point of view of economic accessibility to alcohol consumption. The behaviour of older age groups is consistent with this model, as their number of drinking occasions increased with improving economic accessibility. Among younger age groups, on the other hand, improved economic accessibility did not significantly increase the frequency of their alcohol use. However in 2008 the drinking occasions of young (15–29) men and all women were heavier than in 2000.

These results on Finnish drinking occasions shed further light on how the changes in the early 2000s have impacted drinking habits in the country. They also point to the need for further research into factors that steer and influence drinking habits especially in young people.

KEYWORDS:

drinking situations, alcohol consumption, Finland